

**ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ У 6–7-
ГОДИШНИТЕ ДЕЦА ЧРЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛНИТЕ ИМ ДЕЙНОСТИ В
УСЛОВИЯТА НА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ**

Ваня Цветанова Симеонова

**BUILDING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN 6–7-YEAR-OLD CHILDREN
THROUGH THEIR ART ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF DISTANCE
LEARNING**

Vania Tsvetanova Simeonova

Abstract: The article examines the problem of emotions and emotional intelligence as a component of a child's development, an essential part of communication, games, learning, and at a later stage, in the professional realization of the personality. Emphasis is placed on the art activities as an appropriate means for the development of emotional intelligence, due to the high degree of emotional involvement of children in their performance. Its great role in the emotional development of 6-7-year-old children is especially emphasized.

Compared to the quantitative and qualitative analysis of the obtained results can be summarized that the greatest employees in terms of emotional expression in the drawings of youth are found in compositional indicators and those that relate to the overall construction of the image. The best results are reported in terms of color and thematic coincidences in the drawings of 6-7 year old children.

Children aged 6-7 acquire basic skills, joining the components of emotional intelligence and through imaginative activities that can develop and use them.

It exists and is established depending on the personality of emotional intelligence and the depiction of children's activities, the hypothesis of the research is confirmed that in the process of arts activity is developed a sense of empathy, responsiveness and kindness.

Key words: emotional intelligence, children's art activity, distance learning

Въведение

Емоциите и емоционалното развитие са изследвани от много учени, които са доказали, че формирането и развитието на емоционалната сфера се случва в детството. Те са стигнали до извода, че човек с развита емоционална интелигентност е по-успешен в общуването, в игрите, в ученето, а на по-късен етап и в професията. При недостиг на емоционална интелигентност се наблюдават конфликтни ситуации, проблеми, които се изразяват в тревожност, хиперактивност, срамежливост, агресивност, изолация, които затрудняват социализацията на детето, както в предучилищна възраст, така и на по-късен етап

от неговото развитие.

В съвременната педагогика има дефицити. Учителите бързат да следват учебните планове и забравят, че децата се нуждаят от игри, забавления, споделени занимания, имат нужда от разговор и споделяне.

Възрастните се интересуват предимно от физическото и умственото израстване на децата и често пропускат емоционалното развитие, което е свързано с развитието на личността и с успеха ѝ в обществото.

За емоционалното развитие на децата влияят фактори като художествената литература, музиката, конструирането, игрите, изкуството и рисуването. Развитието на изобразителните дейности у всяко дете е невъзможно без запознаване със света на изобразителното изкуство. Произведенията на изкуството помагат на детето да различи и разбере собствените си емоции. Ето защо отлично средство за изграждане на емоционалната интелигентност е рисуването. Детската рисунка ни разказва за вътрешния свят на детето, за неговото душевно състояние.

Теоретични основи на проблема

Дистанционното обучение е съвременна образователна технология, при която учебният процес преминава гъвкаво – без задължително и непрекъснато присъствие в аудиторни лекционни занятия. Това е обучение, при което учащите се намират на различно място от преподавателя, като осъществяват връзка помежду си чрез компютър или други средства за комуникация.

За първи път дистанционно обучение е имало през 1728 година, когато чрез реклама в „Boston Gazette“ са търсени ученици, чийто уроци да бъдат изпращани ежеседмично. Модерното дистанционно обучение е известно още от Исак Питман – преподавал през 40-те години на 19-ти век във Великобритания чрез кореспонденция. Развитието на пощенските услуги през 19-ти век довело до платените учебни заведения, използващи кореспонденция, достигаща до цялата нация.

Децата в детската градина обичат да рисуват. Това е едно от любимите им занимания и най-достъпният начин, по който се разкрива формиращата се личност на детето, а то отразява в рисунката си събитията и средата, в която живее.

Изобразителната дейност е естествена потребност, неделима част от детското развитие.

Предучилищната възраст е най-благоприятният период за развитие на естетически впечатления, емоции, представи, въображения и фантазии. Именно в този период се работи за изобразително-емоционалните способности на децата.

Друго средство за разширяване на представите и възприятията на детето е достъпът до произведения на изобразителното изкуство, различни по вид и жанр - илюстрации в детски книги, фигурални композиции и натюрморти, пейзажи.

„Идеята за взаимната обвързаност на интелектуалните и емоционалните

фактори е реализирана от Елизабет Копиц, която вече говори не за измерване на интелигентността чрез рисунката на човешка фигура, а за критерий за развитието в тази рисунка, от една страна и за емоционални индикатори – от друга. Така само с една рисунка на човешка фигура тя установява едновременно нивото на развитие на детето и неговите основни личностни проблеми (Алексиева, 2000: 20).

В основата на всяко произведение на изкуството е художественият образ, който е създаден от художника. Той винаги е индивидуален и неповторим, точно в него е изразено отношението на автора към изобразеното, неговата фантазия и главната му мисъл, която е основна идея на произведението. По този начин се усеща незримото присъствие на автора във всяко произведение на изкуството.

Руският философ професор М. С. Каган е казал: “Изкуството винаги е и „портрет“ на реалния живот, и „автопортрет“ на художника.“

Изобразителните дейности на детето отдавна привличат вниманието на художници, педагози и психолози, като З. Фройд, Е. Ериксън, Р. Арнхайм, В. Махина и др. Оригиналността на детската рисунка поражда Теорията на символизма на детското рисуване.

Изобразителната дейност е продукт от сложното взаимодействие на човека със заобикалящия го свят. Известно е, че изобразителната дейност е вид творческа активност. Рисуването е едно от любимите занимания на детето от най-ранна възраст, което се проявява дори и без да е съзнателно стимулирано. Според Пиаже рисуването е: „една от формите на прехода към символното мислене. Рисуването се доближава до играта, доколкото се разгръща като дейност заради самата дейност. Детето рисува заради самото удоволствие“ (Стаматов, 2000: 147).

Всяко дете обича да рисува, моделира и апликира. Според З. Фройд детето рисува това, което преживява емоционално (Стаматов, 2000: 144). За да започне да твори едно дете, е необходимо у него да се развият умения и навици за художествено творчество. В детската градина се поставят основните задачи на художествено-естетическото възпитание на детето – приобщаване към изкуството, формиране на способност самò да оценява произведения на изкуството, развиване на творческите му способности, развиване на художествено възприятие, естетически чувства и представите му за видовете изкуства.

Децата в предучилищна възраст не умеят да четат и да пишат, затова изобразителната им дейност е средството за изразяване на естетическото отношение към средата, която ги заобикаля. Според Димчев „рисуването като начин на изразяване на мислите предхожда писането. Най-просто и най-ясно детето изразява своите представи за света чрез рисунка. Никакво обяснение не може да даде такава точна представа за даден предмет, както неговото изображение“ (Димчев, 1993: 121).

Емоционалното си отношение към света децата показват чрез моделиране, апликиране, декориране и изобразяване. За тях изобразителните дейности са потребност, неделима част от цялостното им развитие.

Според американския психолог Х. Гарднър интелигентността е „човешка способност, включваща целия кръг от съдържания, спрямо които хората са чувствителни, но изключваща черти на характера като емоционалността, морала или креативността“ (Гарднър, 2004: 201).

В своята книга „Теория за множествената интелигентност“ (1975 г.) Гарднър опровергава традиционното схващане за интелигентността. Според него емоционалната интелигентност (ЕИ) е твърде различна от общата интелигентност, измервана като IQ. Докато IQ измерва интелектуалната способност, емоционалната интелигентност се фокусира върху междуличностните и комуникационните умения. Не съществува единна интелигентност, която да е в състояние да бъде измерена чрез стандартните IQ тестове. Напротив, съществуват множество интелигентности, които са независими една от друга. В своята книга „Теории за множествената интелигентност“ (1975 г.) Гарднър формулира идеята за множествената интелигентност. Той доказва, че човекът притежава 9 типа интелигентност: лингвистична, логико-математическа, музикална, телесно-кинестетична, визуално-пространствена, интерперсонална или междуличностна, интраперсонална или вътреличностна, натуралистична, екзистенциална.

Концептуални основи на изследването

Цел:

Да се проследи развитието на емоционалната интелигентност у 6–7-годишните деца посредством изобразителните им дейности.

Задачи:

1. Да се изучи психологическата и педагогическа литература по изследвания проблем.
 - Да се очертае проблемът с формирането на емоционалната интелигентност в предучилищна възраст и да се изясни понятието емоционална интелигентност.
 - Да се обясни значението на изобразителната дейност за емоционалното развитие на 6–7-годишните деца.
2. Да се конструира концептуалната рамка на педагогическото изследване.
 - Да се формулират целите и задачите на изследването.
 - Да се определят критериите и показателите за оценка на резултатите.
3. Да се създаде примерен педагогически модел за нуждите на педагогическото изследване.
4. Да се направи количествен и качествен анализ на получените резултати.
5. Да се формулират изводи на базата на резултатите от извършената експериментална работа.

Предмет на изследването е изобразителната дейност, като средство, целящо развитие на емоционална интелигентност на децата в 4-подготвителна група, чрез техните рисунки.

Етапи на изследването:

- констатиращ етап – за да се установи входното равнище на изследвания обект в началото на експеримента;
- формиращ етап – за да се осъществи изменението на изследвания обект;
- контролен етап – за да се установи крайното състояние на изследвания обект.

Описание на емпиричното изследване

Поради създалата се обстановка в страната, заради Covid се наложи да разчитаме на помощ от родителите на децата. Изпратени им бяха пет теми с насоки, които да следват. С тези теми се опитахме да въздействаме на децата за да изградят емоционална интелигентност, като в края на всяка тема тяхната задача беше да нарисуват рисунка по темата, визирайки собствените си емоции, и след това да отговорят на въпроси, свързани с тяхната рисунка. Родителите ни съдействаха за обратна връзка за рисунките и отговорите на зададените въпроси. Темите бяха свързани с ежедневието на децата и това, което ги вълнува: *констатиращ* етап – „Аз познавам емоциите си“; *формиращ* етап – „Аз и моето семейство“, „Грижа за животните“, „Помагам на приятел“, „Аз ще бъда ученик“; *контролен* етап – установи, че всички деца разпознават показаните им емоции. Всички предпочетоха да нарисуват своите положителни емоции – своя рожден ден или себе си и своето семейство.

Критерии и показатели за оценяване на резултатите от изследването**1. Критерий – художествена дидактичност:**

- 1.1. Показател –** Композиционно и пространствено изграждане на рисунката

Степени на оценка:

- 0 т. – липсва връзка между отделните изобразени обекти;
- 1 т. – фризово изграждане на композицията и пространствените връзки;
- 2 т. – опит за перспективно-пространствено изграждане на композицията и пространствените връзки.

- 1.2. Показател –** изграждане на изображението в рисунката

Степени на оценка:

- 0 т. – липсват основни части в изображението;
- 1 т. – изобразени са всички части, без да са включени детайли;
- 2 т. – изобразени са всички части и са включени достатъчен брой детайли.

- 1.3. Показател –** Цветови съответствия

Степени на оценка:

- 0 т. – липсва употреба на цвят /използван е само черен цвят/
- 1 т. – използвани са 2 до 4 цвята
- 2 т. – рисунката е изпълнена с богата цветност при пълно цветово съответствие.

2. Критерий – Художествена естетичност:

2.1. Показател – Тематично съответствие

Степени на оценка:

- 0 т. – рисунката не съответства на поставената тема;
- 1 т. – има частично съответствие между темата и рисунката – ограничен брой фигури, липсват връзки между фигурите, неподходяща среда и т.н.;
- 2 т. – пълно съответствие между темата и рисунката.

2.2. Показател – Емоционална изразителност

Степени на оценка:

- 0 т. – липсва оценка на емоционалните реакции на персонажите;
- 1 т. – изразени са ограничен брой емоционални състояния на персонажите;
- 2 т. – богата емоционална изразителност чрез използване на символи, знаци, пози, движения, връзки между обектите и персонажите.

2.3. Показател – Цветова емоционална изразителност

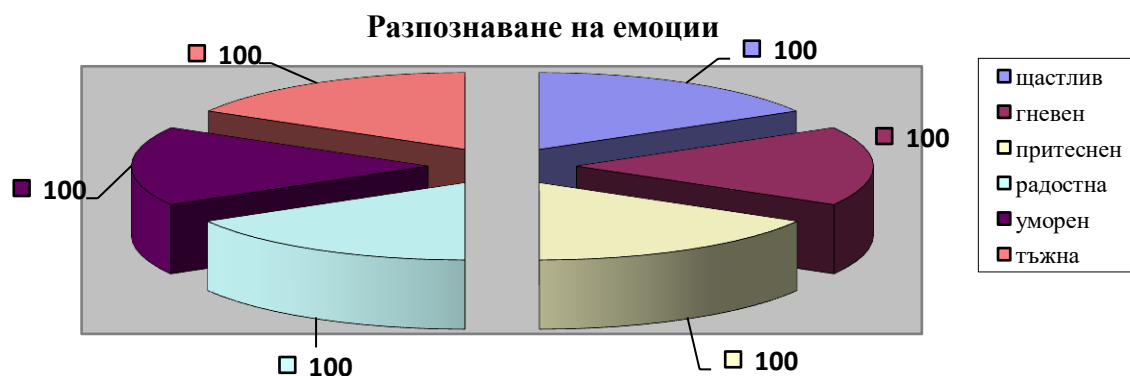
Степени на оценка:

- 0 т. – липса на цвят или липса на съответствие между цвета и тематичното емоционално послание;
- 1 т. – някои цветове не са в емоционалното съзвучие с темата;
- 2 т. – цветовата гама напълно съответства на поставената тема.

Методи за обработка на данните

Беше извършена оценка на детските рисунки. Данните, които получихме от изследването спрямо зададените критерии и показатели, бяха представени в проценти посредством таблици и диаграми.

Анализ на резултатите от констатиращия етап на експеримента

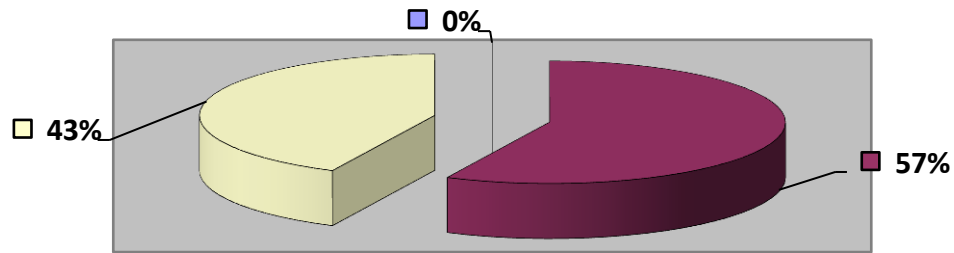


Тема № 1 от изследването беше: “Аз разпознавам емоциите си“. Децата трябваше да нарисуват себе си: щастливи, тъжни (по техен избор). След приключването на рисунката на всички бяха зададени едни и същи въпроси.

Анализ на резултатите от формиращия етап на експеримента

По критерий 1– Художествена дидактичност, показател 1– Композиционно и пространствено изграждане на рисунката.

Композиционно и пространствено изграждане на рисунката

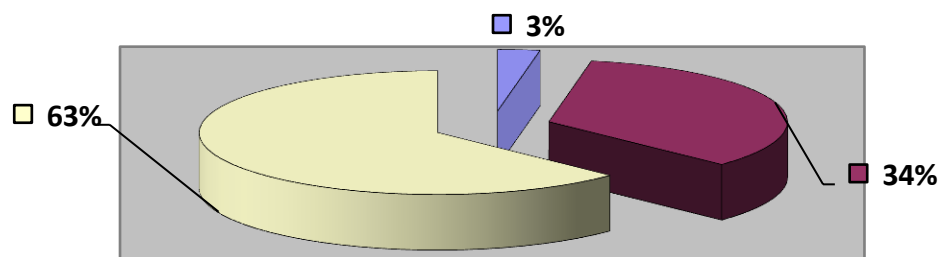


- липсва връзка между отделните изобразени обекти
- фризово изграждане на композицията и пространствените връзки
- опит за перспективно-пространствено изграждане на композицията и пространствените връзки

От получените резултати установих, че са постигнати следните резултати: 43% са направили опит за перспективно-пространствено изграждане на композицията и пространствените връзки. В рисунките на останалите 57% се вижда фризово изграждане на композицията и пространствените връзки. Това хармонично, ритмично разположение е показател за липса на емоционални проблеми.

По критерий 1 – Художествена дидактичност, показател 2 – Изграждане на изображението в рисунката.

Изграждане на изображението в рисунката

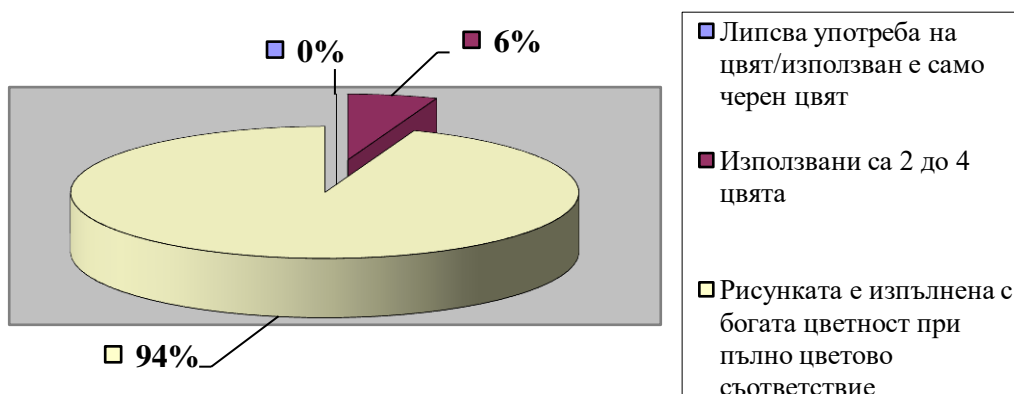


- Липсват основни части в изображението
- Изобразени са всички части без да са включени детайли
- Изобразени са всички части и са включени достатъчен брой детайли

По отношение на показателя резултатите показват, че повече от половина деца (63%) са нарисували всички части на тялото с достатъчен брой детайли, 34% са изобразили всички части без да са включени детайли, само при 3% липсват основни части в изображението.

По критерий 1– Художествена дидактичност, показател 3 – Цветови съответствия.

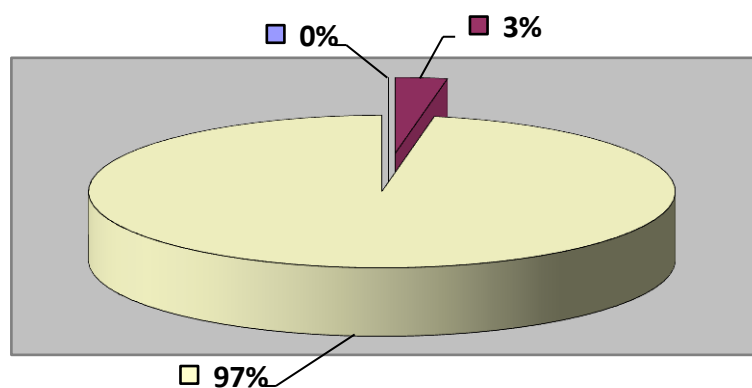
Цветови съответствия



По отношение на показателя *цветови съответствия* резултатът е следният: няма дете, което е използвало само един цвят /черен/, само 6% са използвали от 2 до 4 цвята, а на останалите 94% рисунките са изпълнени с богата цветност при пълно цветово съответствие.

Критерий 2 – Художествена естетичност, показател 1 – Тематично съответствие.

Тематично съответствие

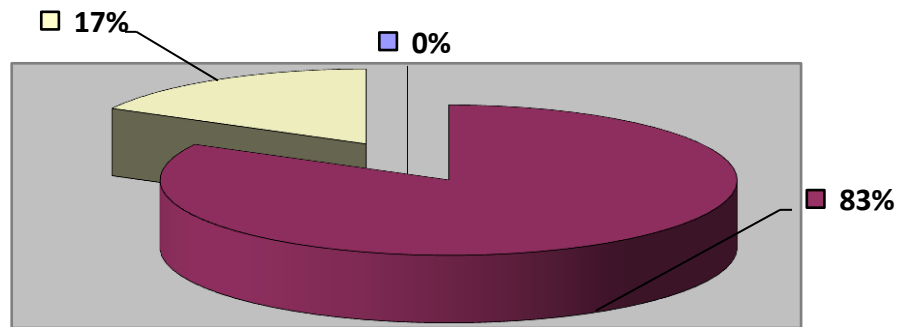


- Рисунката не съответства на поставената тема
- Има частично съответствие между темата и рисунката-ограничен брой фигури, липсват връзки между фигурите, неподходяща среда
- Пълно съответствие между темата и рисунката

Според показателя *тематично съответствие* резултатите са следните: 97% от децата са рисували по темата, 3% е рисунката на едно дете, което вместо да нарисова своето семейство, състоящо се от двамата родители и трите му сестри, е нарисувало друго семейство – майка с двама сина.

Критерий 2 – художествена естетичност, показател 2 – емоционална изразност.

Емоционална изразителност

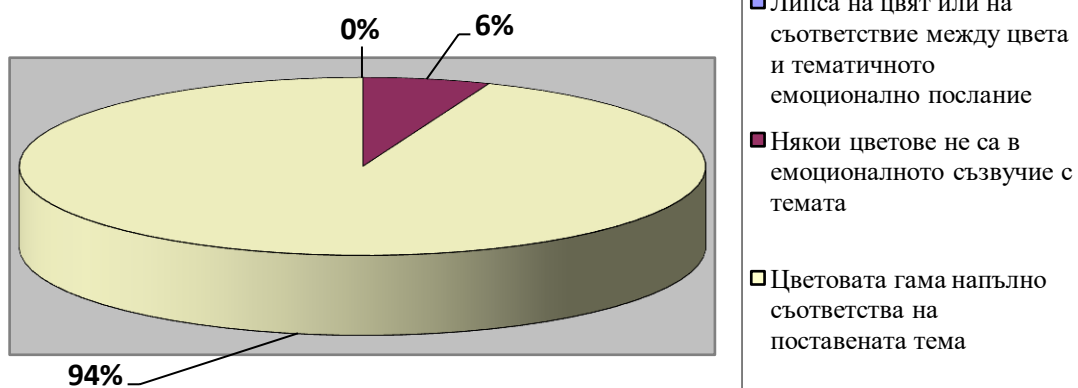


- Липсва оценка на емоционалните реакции на персонажите
- Изразени са ограничен брой емоционални състояния на персонажите
- Богата емоционална изразителност чрез използване на символи, знаци, пози, движения, връзки между обектите и персонажите

По показател *емоционална изразителност* резултатите са следните: на 83% от рисунките са изразени ограничен брой емоционални състояния на персонажите; с богата емоционална изразителност чрез използване на символи, знаци, пози, движения, връзки между обектите и персонажите са останалите 17%.

Критерий 2 – художествена естетичност, показател 3 – цветова емоционална изразителност.

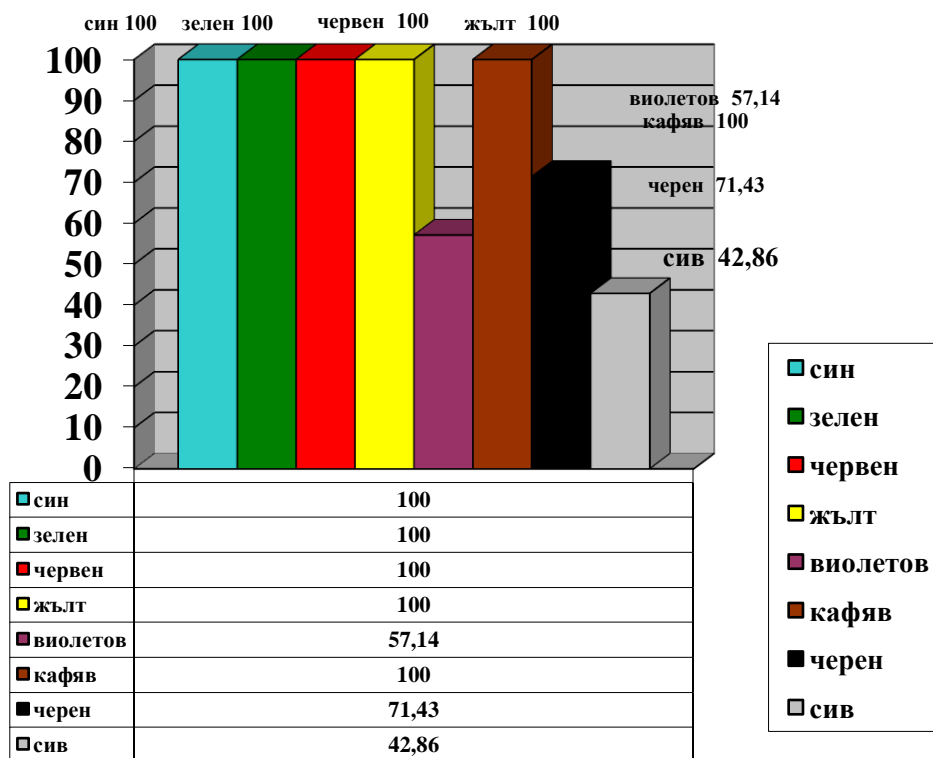
Цветова емоционална изразителност



Резултатите по показател *цветова емоционална изразителност* са следните: в 94% от рисунките цветовата гама напълно съответства на поставената тема, само в 6% някои цветове не са в съзвучие с темата.

За диагностичното значение на цветовите избори беше използван цветовият тест на Люшер, според който има връзка между психологическото състояние на човек и определени цветове, които той предпочита. В класически вариант тестът съдържа 73 цветни таблици, но той се използва рядко. Популярен е краткият тест с 8 цвята. Той се основава на предположението, че изборът на цвят отразява настроенията, дейността и личностните черти на изследвания.

Използвани цветове в рисунките



Изводи

Изобразителните дейности са подходящо средство за развитие на емоционалната интелигентност поради високата степен на емоционална ангажираност на децата при изпълнението на тези дейности. Използването им дава възможност за разгръщане на въображението като творческа изява на детето.

В психологическата и педагогическата литература се разкрива връзката между всички форми на творчество и емоциите на индивида. Емоционалните реакции се описват като мотиватори на творческия процес и конкретно на изобразителните дейности. Особено голяма е ролята на изобразителната дейност при емоционалното развитие на 6–7-годишните деца.

Според направения количествен и качествен анализ на получените резултати може да се обобщи, че най-големи затруднения по отношение на емоционалното изразяване в рисунката децата срещат при композиционните показатели и тези, които се отнасят до цялостното изграждане на изображението. Най-добри резултати се отчитат по отношение на цветовото изграждане и тематичните съответствия в рисунките на 6–7-годишните деца.

Децата на 6–7 години притежават основни умения, принадлежащи към компонентите на емоционалната интелигентност и чрез изобразителни дейности имат възможност да ги развият и усъвършенстват.

Установи се съществуващата зависимост между личностната емоционална интелигентност и изобразителните дейности на децата, потвърждава се

хипотезата на изследването, че в процеса на изобразителна дейност се усъвършенства чувството за емпатия, отзивчивост и доброта.

Заклучение

Проведеното изследване потвърди хипотезата, че изобразителните дейности на 6–7-годишните деца спомагат за развитието на емоционална интелигентност при следните условия:

- формират позитивно отношение у детето в процеса на рисуване;
- в процеса на рисуване детето усъвършенства своето чувство за емпатия;
- чрез използваните цветове и форми детето изразява своите състояния и емоции, които не умее да изкаже с думи.

В резултат от поредицата задачи, поставени на децата, в техните рисунки се наблюдава преобладаване на ярките цветове и изразяване на положителни емоции.

След проведения експеримент може да се направи заключение, че рисуването е творчески акт, който позволява на детето да разбере по-добре себе си, да изразява своите мисли и чувства свободно, да се освободи от конфликти и силни преживявания, да развие емпатия, да бъде себе си и свободно да изразява своите мечти и надежди. Рисуването е не само отражение на съзнанието на детето от заобикалящата го среда, а е и нейно моделиране и израз на отношението към нея. В тази връзка важна задача на детския учител е да раздели в детската рисунка характеристиките, които отразяват нивото на умствено развитие на детето и степента на овладяване на техниките на рисуване от една страна, от характеристики на рисуване, които отразяват личностните характеристики, от друга.

В тази разработка се разкри ролята на изобразителните дейности на 6–7-годишните деца за развитието на емоционалната им интелигентност, разгледаха се методи за диагностициране на развитието на емоционалното им състояние с помощта на изобразителното изкуство.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексиева, Е. (2000). *Рисунките в психологическото изследване на личността*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Ангелова, Л., Легкоступ, П. (2014). *Теория и методика на изобразителното изкуство*. София: Просвета.
- Бижков, Г. (1999). *Педагогическа диагностика*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Гарднър, Х. (2004). *Нова теория за интелигентността. Множествените интелигентности на XXI век*. София: Сиела.
- Голман, Д. (2011). *Емоционалната интелигентност*. София: Изток-Запад.
- Дамянов, Б., Георгиева, Т. (2001). *Материали и техники в изобразителната практика*. Златю Бояджиев. Пловдив.
- Дачева, М. (2005). *Рисунка – тест, тест – рисунка*. София.

- Димчев, В. (1993). *Изобразително изкуство*. София: Народна просвета.
- Златева, А. (2013). *Пространството в детската рисунка*. Стара Загора.
- Левин, С. (1984). *Вашето дете рисува*. София: Издателство „Български художник“.
- Мухина, В. (1985). *Изобразителната дейност на детето като форма на усвояване на социалния опит*. София: Народна просвета.
- Стаматов, Р. (2000). *Детска психология*. Пловдив: Хермес.
- Уикипедия

Ваня Цветанова Симеонова

Педагогически факултет
Тракийски университет – Стара Загора
България
Специалност „Предучилищна и начална
училищна педагогика“, 4 курс, задочно
обучение

Vania Tsvetanova Simeonova

Faculty of Education
Trakia University – Stara Zagora
Bulgaria
Specialty SDK 112
Bachelor’s Degree Programme in
Preschool and Primary school
Education, 4th year

e-mail: vanina_1975@abv.bg

Научен ръководител: доц. д-р Ани Златева